

Joanna Ligoda

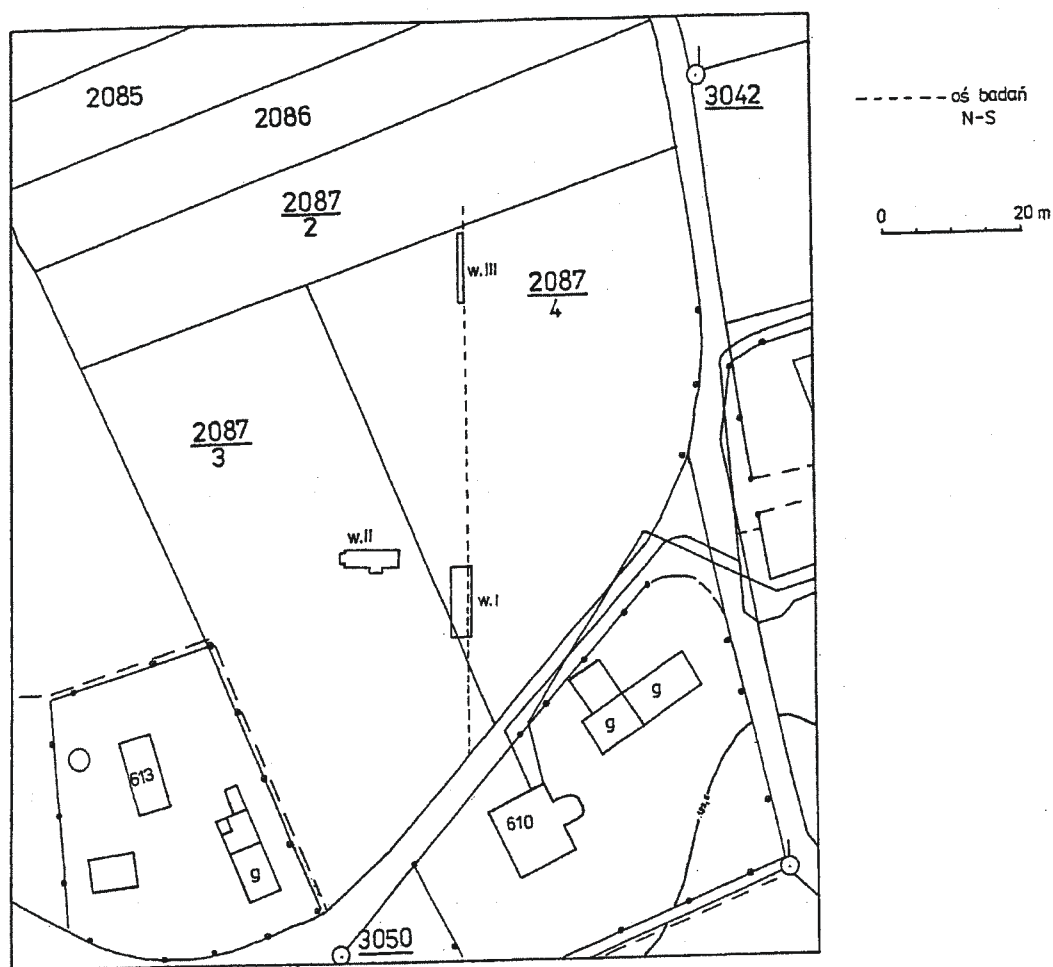
Sprawozdanie z sondażowych badań wykopaliskowych przeprowadzonych w 2004 roku na stanowisku 1 w Pogwizdowie, gm. Czarna, pow. Łańcut

1. WSTĘP

Stanowisko nr 1 w Pogwizdowie znajduje się na terenie gruntów wsi Pogwizdów, gm. Czarna, pow. Łańcut, w przysiółku o nazwie Koło Wody. Leży na lewym brzegu Wisłoka, w odległości ok. 300 m na północ od obecnego koryta rzeki.

Zajmuje niewielki cypel (sfałdowania i niewielkie cyple) terasy nadzalewowej Wisłoka, o małej (2–4 m) ekspozycji w kierunku N i S.

Stanowisko odkryte zostało w 1985 roku przez Sylwestra Czopka, prowadzącego badania powierzchniowo-poszukiwaw-

Ryc. 1. Pogwizdów, gm. Czarna, pow. Łańcut, stan. 1. Szkic sytuacyjny
Abb. 1. Pogwizdów, Gem Czarna, Kreis Łańcut, Fundst. Nr. 1. Situationsplan
Рис. 1. Погвиздув, гм. Чарна, пов. Ланьцут, пам. 1. Ситуаційний план

cze w ramach AZP na obszarze 101-77 (nr stanowiska na obszarze - 11). Znalaziono wówczas 1 odłupek krzemienisty, który połączony został ze śladem osadnictwa z epoki kamienia oraz 20 fragmentów ceramiki, wskazującej, iż może tu znajdować się cmentarzysko ciałopalne ludności kultury łużyckiej.

Bezpośrednim powodem podjęcia badań archeologicznych było niszczenie stanowiska przez orkę oraz możliwość poszerzenia zabudowy. Dodatkowo na terenie wsi trwają prace przy budowie sieci kanalizacyjnej, które w najbliższym czasie

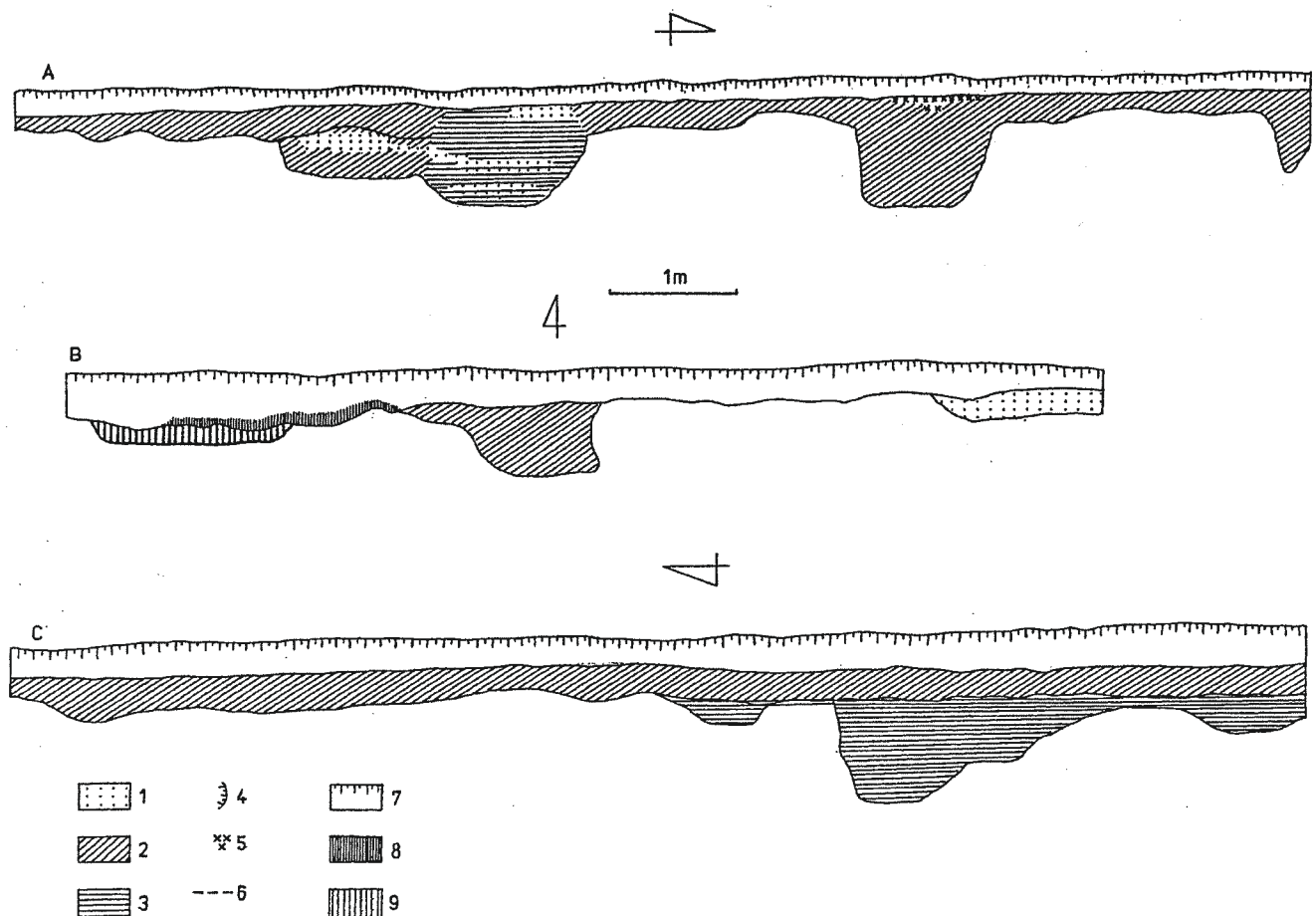
obejmą również tę część miejscowości. Wykopy kanalizacyjne mają przebiegać tuż przy linii zasięgu stanowiska.

Głównym celem badań było rozpoznanie stanowiska, które jako domniemane cmentarzysko ciałopalne kultury łużyckiej, mogłoby wyznaczać centrum mikroregionu osadniczego (w okolicach Pogwizdowa i Wólki Podlesnej zlokalizowano bowiem sporą liczbę stanowisk z tego czasu, które zdają się tworzyć swoisty mikroregion osadniczy - por. J. Ligoda 2005).

2. METODY I PRZEBIEG BADAŃ

W dniach 26.07-11.08.2004 roku Muzeum Okręgowe w Rzeszowie (przy udziale Instytutu Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego) przeprowadziło w związku z powyższym na stanowisku ratowniczo - sondażowe badania wykopaliskowe.

Ogółem przebadano 62,75 m² powierzchni stanowiska, zakładając wzdłuż wytyczonej osi badań (N-S) 3 wykopy sondażowe (ryc. 1). Wykopy objęły południową, środkowo-zachodnią i północną część stanowiska.

Ryc. 2. Pogwizdów, gm. Czarna, pow. Łańcut, stan. 1. Przekrój pionowy stanowiska (A - profil W wykopu I; B - profil N wykopu II; C - profil E wykopu III). Oznaczenia dotyczą rycin 3-4; 1 - piasek jasnobrunatny; 2 - piasek brunatny; 3 - piasek ciemnobrunatny; 4 - zniszczenia spowodowane wkopami (jamami) nowożytnymi; 5 - węgle drzewne; 6 - zasięg wykopu; 7 - humus; 8 - warstwa spalenizny; 9 - przepalony piasek

Abb. 2. Pogwizdów, Gem Czarna, Kreis Łańcut, Fundst. Nr. 1. Profil der Fundstelle (A - W Profil des Grabungsschnitts I; B - N Profil des Grabungsschnitts II; C - E Profil des Grabungsschnitts III). Bezeichnungen betreffen die Abbildungen 3-4; 1 - hellbrauner Sand; 2 - brauner Sand; 3 - dunkelbrauner Sand; 4 - Beschädigungen infolge der neuzeitlichen Gruben; 5 - Holzkohlenstücke; 6 - Reichweite des Grabungsschnitts; 7 - Humus; 8 - Brandschicht; 9 - durchgebrannter Sand

Рис. 2. Погвиздув, гм. Чарна, пов. Ланьцут, пам. 1. Разрез памятника (А - западный профиль раскопа I; В - северный профиль раскопа II; С - восточный профиль раскопа III). Условные обозначения относятся к рисункам 3-4; 1 - светло-коричневый песок; 2 - коричневый песок; 3 - темно-коричневый песок; 4 - разрушения, вызванные современными вкопами; 5 - древесный уголь; 6 - границы раскопа; 7 - гумус; 8 - слой гари; 9 - пережженный песок

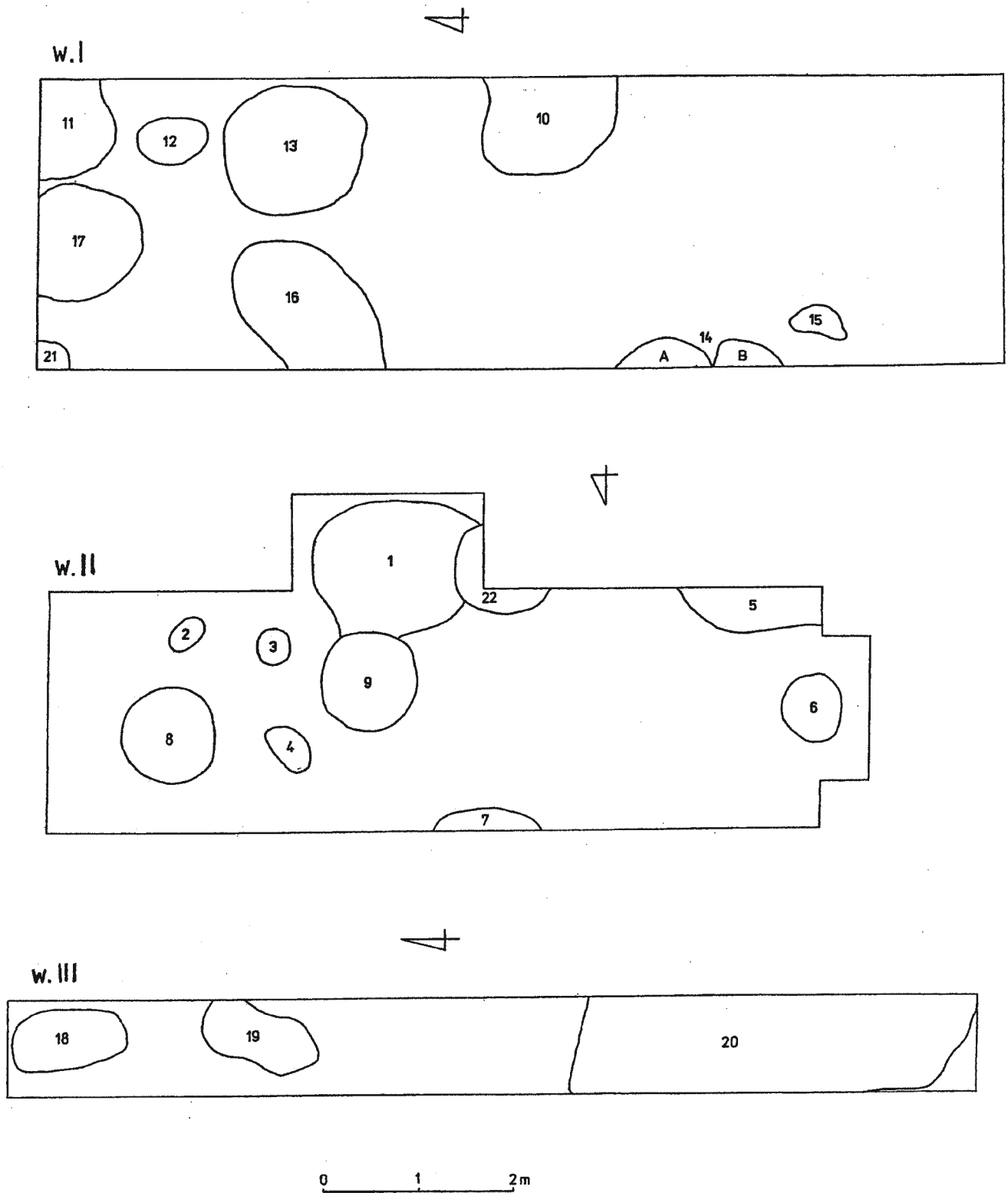
ujne
ska,
tury
sad-
ka-
tóre
Li-

ska,
opy
wo-

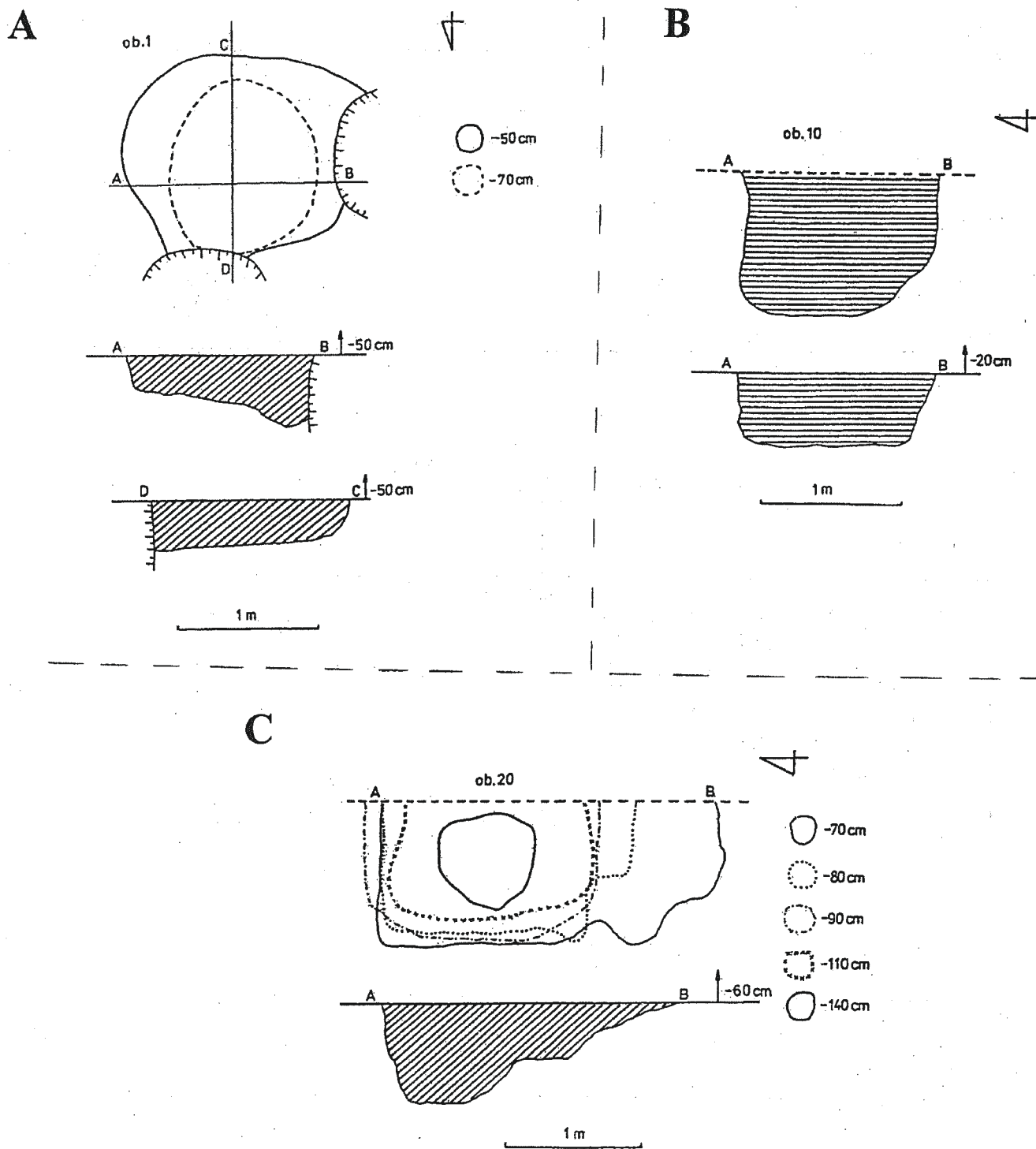

rofil
nisz-
zny;
des
and;
eich-

иль
вый
вс-

Ryc. 3. Pogwizdów, gm. Czarna, pow. Łańcut, stan. 1. Rozplanowanie obiektów w ramach poszczególnych wykopów
Abb. 3. Pogwizdów, Gem Czarna, Kreis Łańcut, Fundst. Nr. 1. Verteilung der Objekte im Bereich der einzelnen Grabungsschnitte
Рис. 3. Погвиздув, гм. Чарна, пов. Ланьцут, пам. 1. Расположение объектов в пределах отдельных раскопов

Ryc. 4. Pogwizdów, gm. Czarna, pow. Łańcut, stan. 1. Rzuty poziome i pionowe wybranych obiektów archeologicznych (A – obiekt 1; B – obiekt 10; C – obiekt 20)

Abb. 4. Pogwizdów, Gem Czarna, Kreis Łańcut, Fundst. Nr. 1. Grundrisse und Profile der ausgewählten archäologischen Objekte (A – Obj. 1; B – Obj. 10; C – Obj. 20)

Рис. 4. Погвиздув, гм. Чарна, пов. Ланьцут, пам. 1. Планы и разрезы отдельных археологических объектов (A – объект 1; B – объект 10; C – объект 20)

Wykop I (3,0×10,0 m) rozciągał się wzdłuż linii N-S. Pod warstwą humusu o miąższości ok. 20 cm, zarejestrowano warstwę kulturową różnej miąższości – od 10 do ok. 22 cm, a następnie calec (ryc. 2A). Wystąpiło tu również 10 obiektów archeologicznych (ryc. 3) (nr 10, 11, 12, 13, 14 A, 14 B, 15, 16, 17, 21), w których zarejestrowano materiał archeologiczny pochodzący z dwóch różnych horyzontów osadniczych:

- osadnictwo GT (obiekty nr 10, 13, 15, 16, 17);
- osadnictwo związane z okresem nowożytnym (XVII w. ?)

Bardzo liczny materiał nowożytny (dające się wykleić niemal w całości naczynia) zarejestrowano również w humusie i warstwie kulturowej.

Wykop II (2,5×8,0 m) ulokowany w odległości 7,6 m na zachód od wykopu I, rozciągał się na szerokość 8 m na linii E-W. W celu uchwycenia zarysów interesujących – jak się wydawało – obiektów został poszerzony o 2 tzw. docinki (ryc. 1, 3) – przy ścianie zachodniej – 0,5×1,5 m (obiekt 6) oraz przy ścianie południowej – 1,0×2,0 m (obiekt 1).

Pod grubą – bo o miąższości dochodzącej nawet do 40 cm – warstwą humusu, zarejestrowano calec, w którym zagłębionych było 10 obiektów archeologicznych – nr 1-9, 22 (ryc. 3).

W niektórych z nich znaleziono materiał archeologiczny, który wiązać należy z kulturą pucharów lejkowatych (ob. 1) oraz z grupą tarnobrzeską (ob. nr 3, 5). Trzy jamy (nr 8, 9, 22) to jamy nowożytnie, których nie eksplorowano.

W zachodniej i południowej części wykopu pod humusem zarejestrowano warstwę spalenizny, natomiast w jego wschodniej i południowej części śladową ilość warstwy kulturowej? (ryc. 2B).

Wykop III oddalony o 37,0 m na północ od wykopu I, ulokowany przy osi badań, miał wymiary 1,0×10,0 m.

Pod dość grubą warstwą humusu (do 30 cm miąższości) (ryc. 2 C) zarejestrowano warstwę kulturową znacznej miąższości (do 30 cm). Odkryto to również 3 obiekty archeologiczne (nr 18, 19, 20) (ryc. 3), z których wybrano materiał ceramiczny, związany z osadnictwem grupy tarnobrzeskiej.

3. ANALIZA MATERIAŁU

3.1. ŹRÓDŁA NIERUCHOME

W trakcie badań zarejestrowano 22 obiekty archeologiczne (ryc. 3), których zestawienie prezentuje tabela I. Poza dwoma (nr 9 i 22), które nie były eksplorowane oraz obiektem 8, który został przebadany tylko częściowo, wszystkie zostały wyeksplorowane w ramach wykopów, a niektóre (nr 1 i 6), po uprzednim poszerzeniu wykopów, zostały zbadane w całości.

Rzuty poziome i przekroje pionowe wybranych obiektów prezentuje rycina 4.

Wśród obiektów można wyróżnić:

- dołki postłupowe – okrągłe lub owalne w rzutach poziomych i odwrotnie stożkowate, bądź nieckowate w profilach (obiekty nr 2, 3, 4, 15, 21);
- jamy gospodarcze – owalne lub koliste w rzutach poziomych, a nieckowate bądź prostokątne w profilach, wypełnione treścią kulturową (np. obiekt nr 1, 5, 10, 16, 17); wśród nich na szczególną uwagę zwraca obiekt nr 1, w wypełnisku którego znaleziono sporo materiału archeologicznego, a który zniszczony został przez dwie jamy nowożytnie (nr 9 i 22);
- duża jama o dość nieregularnym profilu, której kształtu w rzucie poziomym nie udało się uchwycić ze względu na zasięg wykopu (obiekt 20), sięgająca znacznej głębokości (1,45 m od współczesnej powierzchni użytkowej), wypełniona treścią kulturową;
- jamy o trudnej do określenia funkcji, pozbawione materiału archeologicznego (nr 6, 7, 8, 11, 12, 14B).

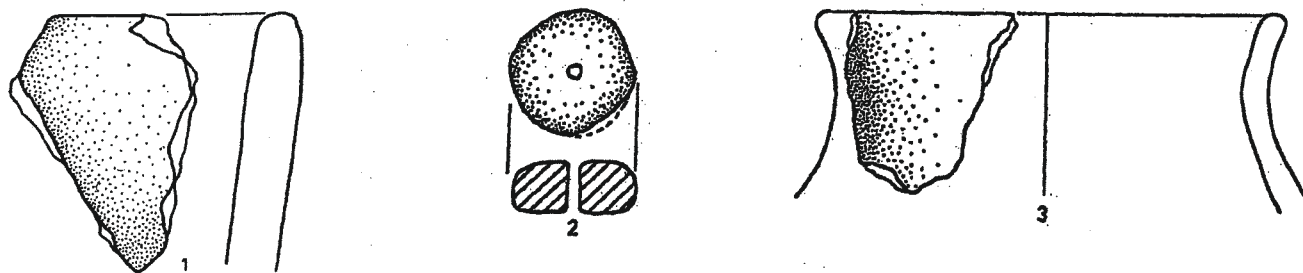
3.2. ŹRÓDŁA RUCHOME

Materiał archeologiczny został zebrany z warstw ornych i kulturowych poszczególnych wykopów oraz z zarejestrowanych obiektów archeologicznych.

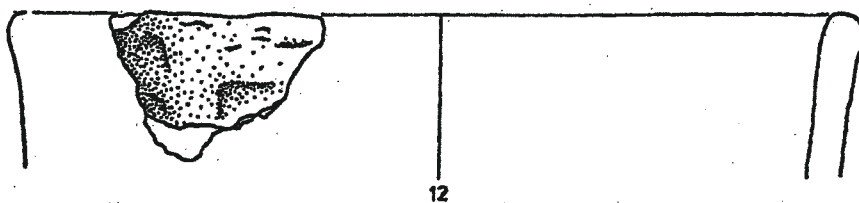
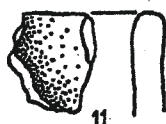
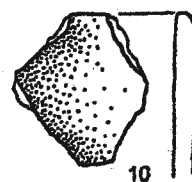
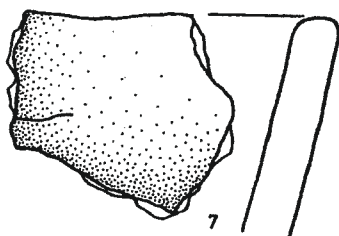
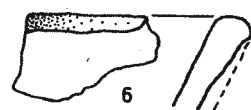
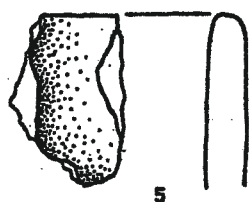
Najstarszą fazę osadnictwa reprezentują tu fragmenty ceramiki kultury pucharów lejkowatych. Są to jednak fragmenty bardzo małe, nie charakterystyczne (zaledwie 3 fragmenty brzegowe – tabl. I, 1, 6, 7), stąd też nie wnoszą żadnych uwag odnośnie chronologii, czy zagadnień stylistycznych. Niemniej jednak istotna jest tutaj obecność tego typu materiałów, które poszerzają naszą wiedzę o osadnictwie tej kultury nad dolnym Wisłokiem.

Drugą fazę osadnictwa reprezentują tu fragmenty ceramiki grupy tarnobrzeskiej kultury lużyckiej. Jest to jednak materiał bardzo rozdrobniony, któremu brak wyraźnych walorów datujących (są to głównie fragm. brzuśców, zaledwie kilka fragmentów brzegowych, które jednak niczego do chronologii nie wnoszą – tabl. I, 3-5, 8-12). Szczególną uwagę zwraca tu zachowany w całości przęślik krążkowaty (tabl. I, 2). Jest to jednak zabytek interkulturowy, stąd nie wnosi niczego nowego do ścisłych ustaleń chronologicznych. Z uwagi na technologię wykonania łączyć go należy najpewniej z grupą tarnobrzeską.

Dużo efektowniej wyglądają fragmenty ceramiki nowożytnej (głównie obiekt 16 oraz warstwa kulturowa wykopu I), z których znaczna część dała się wykleić w niemal kompletne naczynia (tabl. II). Wśród nich wyróżnić można kilka grup morfologicznych: garnki, misy, pokrywki, patelnie, dzbanki. Naczynia te często pokrywa zielona, brązowa lub żółta polewa; zdobione zaś są ornamentem skośnej kratki, odciskanych prostokątów, czy malowanym. Tego typu zdobnictwo charakterystyczne jest głównie dla naczyń z XVII wieku (S. Czopek, A. Lubelczyk 1993, s. 32, 35 n.).

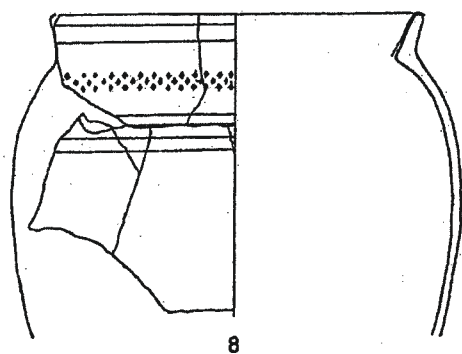
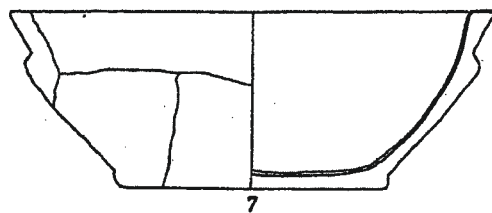
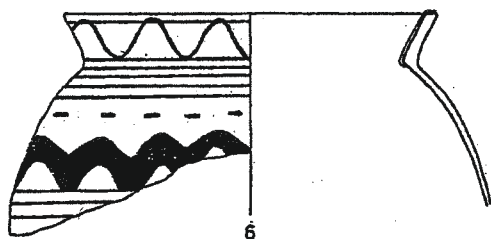
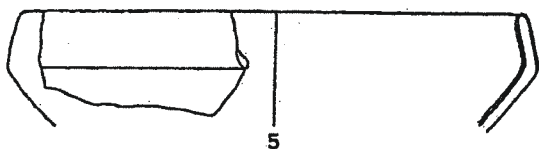
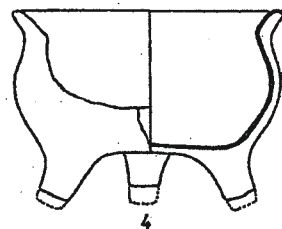
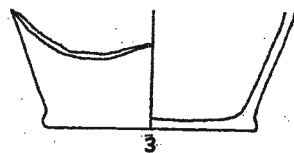
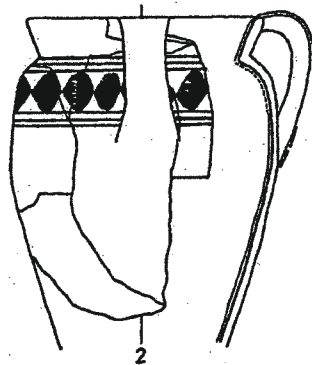
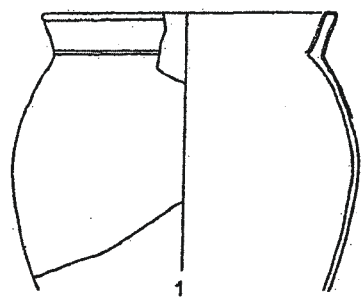
0 5cm

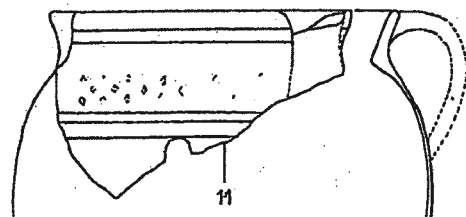
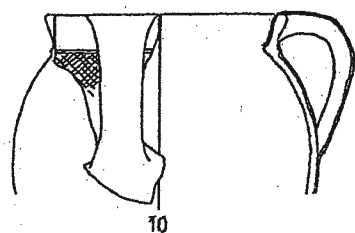
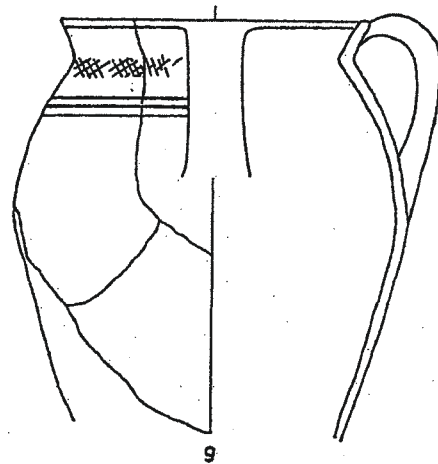
Tabl. I. Pogwizdów, gm. Czarna, pow. Łańcut, stan. 1. Wybór materiału pradziejowego. Ceramika kultury pucharów lejkowatych (1, 6, 7) i ceramika grupy tarnobrzeskiej (pozostałe)

Taf. I. Pogwizdów, Gem Czarna, Kreis Łańcut, Fundst. Nr. 1. Prähistorisches Material – Auswahl. Keramik der Trichterbecherkultur (1, 6, 7) und der Tarnobrzeg Gruppe (restliche)

Табл. I. Погвиздув, гм. Чарна, пов. Ланьцут, пам. 1. Выборка предысторического материала. Керамика культуры воронковидных сосудов (1, 6, 7) и керамика тарнобжегской группы (остальное)

0 10cm

Tabl. II. Pogwizdów, gm. Czarna, pow. Łańcut, stan. 1. Wybór ceramiki nowożytnej
 Taf. II. Pogwizdów, Gem Czarna, Kreis Łańcut, Fundst. Nr. 1. Neuzeitliche Keramik - Auswahl
 Табл. II. Погвиздув, gm. Чарна, пов. Ланьцут, пам. 1. Выборка керамики нового времени

Pogwizdów, stan. 1. Rejestr zabytków nieruchomych (obiektów)

Lp.	Nr obiektu	Nr wykopu	Rzut poziomy		Rzut pionowy		Wypełnienie	Zawartość	Chronologia
			kształt	wymiary	kształt	głębokość			
1.	1	II	kolisty	130×140 cm	prostokątny	max. 50 cm	brunatne	59 fragm. ceramiki; 2 grudki polepy; 1 kamień	KPL GT
2.	2	II	owalny	30×25 cm	nieckowaty	10 cm	brunatne	—	—
3.	3	II	kolisty	śr. 37 cm	nieckowaty	15 cm	brunatne	1 fragm. ceramiki; 3 grudki polepy	GT
4.	4	II	owalny	30×50 cm	prostokątny	20 cm	brunatne	—	—
5.	5	II	nie uchwycony w całości	150×50 cm	prostokątny	55 cm	brunatne	1 fragm. ceramiki	GT
6.	6	II	kolisty	60×70 cm	prostokątny	30 cm	brunatne	—	—
7.	7	II	nie uchwycony w całości	110×20 cm	nieregularny	max. 30 cm	brunatne	—	—
8.	8	II	kolisty	śr. 100 cm	obiekt eksplorowany tylko do gł. 90 cm poniżej poziomu rozróżnienia		szare	—	jama nowożytna
9.	9	II	kolisty	śr. 100 cm	obiekt nie był eksplorowany		szare	—	jama nowożytna
10.	10	I	nie uchwycony w całości	100×140 cm	prostokątny	50 cm	ciemno-brunatne	4 fragm. ceramiki	GT
11.	11	I	nie uchwycony w całości	80×105 cm	nieregularny	max. 10 cm	brunatne	—	—
12.	12	I	owalny	50×70 cm	nieckowaty	25 cm	brunatne	—	—
13.	13	I	kolisty	130×150 cm	prostokątny	28 cm	brunatne	2 fragm. ceramiki; 2 fragm. ceramiki	GT okres nowożytny
14.	14 A	I	nie uchwycony w całości	30×80 cm	nieckowaty	50 cm	brunatne	1 fragm. ceramiki	okres nowożytny
15.	14 B	I	nie uchwycony w całości	30×70 cm	prostokątny	30 cm	brunatne	—	—
16.	15	I	owalny	30×50 cm	nieregularny	18 cm	brunatne	1 fragm. ceramiki	GT
17.	16	I	nie uchwycony w całości	130×130 cm	prostokątny	30 cm	brunatne	5 fragm. ceramiki; 5 fragm. naczyń	GT okres nowożytny
18.	17	I	nie uchwycony w całości	110×120 cm	nieregularny	max. 30 cm	brunatne	1 fragm. ceramiki	GT
19.	18	III	owalny	60×110 cm	nieckowaty	10 cm	brunatne	4 fragm. ceramik	GT
20.	19	III	nie uchwycony w całości	50×115 cm	prostokątny	20 cm	brunatne	3 fragm. ceramiki	GT
21.	20	III	nie uchwycony w całości	100×380 cm	nieregularny	max. 80 cm	ciemno-brunatne	20 fragm. ceramiki; 1 kamień	GT
22.	21	I	nie uchwycony w całości	30×30 cm	odwrotnie stożkowaty	40 cm	brunatne	—	—
23.	22	II	nie uchwycony w całości	przypuszczalna śr. 100 cm	obiekt nie był eksplorowany		szare	—	jama nowożytna

Skróty: KPL – kultura pucharów lejkowatych; GT – grupa tarnobrzezka

4. WNIOSKI

W wyniku przeprowadzonych badań należy stwierdzić, iż mamy tu do czynienia ze stanowiskiem osadowym, reprezentującym trzy horyzonty: kulturę pucharów lejkowatych, grupę tarnobrzeską oraz okres nowożytny.

Niestety stanowisko to zostało z pewnością mocno zniszczone przez osadnictwo nowożytne oraz prace rolne w jego obrębie. Nie udało się też zlokalizować tutaj cmentarzyska ciał

łopalnego, ale należy mieć na uwadze bardzo nikły zakres prac wykopaliskowych. Niewątpliwie na uwagę zasługuje tu obecność materiałów neolitycznych, które poszerzają naszą wiedzę o osadnictwie tego czasu nad dolnym Wisłokiem.

Stanowisko nie ma więc dużych walorów poznawczych, ale w przypadku robót ziemnych w jego obrębie wymagane są wyprzedzające badania ratownicze.

WYKAZ CYTOWANEJ LITERATURY:

Czopek S., Lubelczyk A.

1993 *Ceramika rzeszowska XIV–XVIII w.*; [w:] Zeszyty Naukowe Muzeum Okręgowego w Rzeszowie, Nr 3.

Ligoda J.

2005 *Osada grupy tarnobrzeskiej na stan. 6 w Czarnej, pow. Łańcut*, „MSROA”, t. 26 (w druku).

Joanna Ligoda

Bericht von den 2004 auf dem Fundplatz 1 in Pogwizdów, Gem. Czarna, Kreis Łańcut durchgeführten Sondierungsgrabungen

Zusammenfassung

Der Fundplatz Nr. 1. in Pogwizdów, der sich in dem Weiler namens Koło Wody befindet, ist am linken Ufer des Flusses Wisłok, ca. 300 nördlich von dem heutigen Flussbett lokalisiert. Er wurde 1985 während der im Rahmen des Projekts Archäologisches Bild Polens (AZP) durchgeführten Forschungen freigelegt, und Ende Juli, anfangs August wurden hier die Sondierungsgrabungen aufgenommen.

Mit Hilfe der Sondierungsgrabungen wollte man die Fundstelle, die bislang als Brandgräberfeld des Lausitzer Volkes bekannt war, erkennen.

Insgesamt erforschte man eine Fläche von 62,75 qm, wobei man entlang der markierten Achse (N–S) drei Sondagen anlegte.

Man registrierte 22 archäologische Objekte (Pfostenlöcher, Wirtschaftsgruben und andere). In den meisten von ihnen legte man keramisches Material frei, das mit der Trichterbecherkultur (Objekt 1), mit der Tarnobrzeg Gruppe (Objekte 3, 5, 10, 15–20) und mit der Neuzeit- XVII Jh. (Objekte 13, 14A, 16) zu verbinden ist. Das archäologische Material war auch in den Kulturschichten der einzelnen Grabungsschnitte zu beobachten.

Der Fundplatz hat also keinen großen Erkenntniswert. Beachtenswert ist aber die Anwesenheit der Trichterbecherkultur-Materialien, die unser Wissen von der damaligen Besiedlung im Wisłok-Tal erweitern.